KAUNAS

Dainius Balčiūnas

Rotušės aikštė 13

Kauno senamiesčio 3 kvartalas yra vienas didžiausių senamiestyje. Iš Š pusės jį riboja Kauno pilies griovys, iš V – Santakos parkas, iš P – Santakos gatvė, iš R – Muziejaus gatvė. Iki XVIII a. kvartalą į 2 dalis skyrė Bernardinų gatvelė, kurios V pusėje buvo Bernardinų vienuolynas ir jam priklausančios valdos, R – miesto valdos. Kvartalo PR dalyje, miesto valdose, istoriko J. Okso duomenimis galėjo būti 8 posesijos, orientuotos R–V kryptimi.

Pastatas Muziejaus g. 13 yra kvartalo PR dalyje, Rotušės aikštės ir Muziejaus gatvės sankirtoje. Istoriniuose šaltiniuose dabartinis pastatas pavadintas Siručio rūmais. Šis Kauno seniūnas suformavo savo valdą 5 kvartalo P posesijų vietoje XVIII a. viduryje. Rūmai pastatyti ant 4 sklypų. Š dalyje stovėjo medinis pastatas, priglaustas prie mūrinio, į P – 2 mūriniai suglausti namai, o tarp namų porų buvo laisvas tarpas. Abu P namai pateko į naujųjų rūmų P rizalitą, į Š stovėjęs namas pateko į centrinę rūmų dalį. Š dalyje stovėjusio medinio namo vietoje pastatytas rūmų Š rizalitas. Likęs tarpas tarp pastatų panaudotas įvažiavimui iš aikštės į kiemą. Be pagrindinių rūmų, valdoje dar stovėjo oficina, arklidė, vežiminė ir svirnas. Po S. Siručio mirties jo našlė pastatus pardavė Starodubo seniūnui J. Chrapovickiui. Šis rūmus rekonstravo, užmūrydamas įvažiavimą fasado centre. Jo vietoje įrengtas naujas klasicistinis įėjimas. Vėliau statant Kauno tvirtovę rūmuose buvo įsikūręs 3-iojo tvirtovės pulko štabas, karininkų butai. P dalyje esanti valda priklausė Kauno pirkliams M. Gandinui ir N. Natansonui. Jų valdoje prie rūmų PR kampo 1903 m. sklypo plane parodytas vienaaukštis mūrinis pastatas. 1909 m. poetas J. Mačiulis-Maironis, tapęs dvasinės seminarijos rektoriumi Kaune, nupirko rūmus ir žemės valdą. Tapęs savininku, jis netrukus pradėjo pastato kapitalinį remontą – rekonstrukciją. Po jo mirties 1936 m. pastate įkurtas Maironio muziejus, nuo 1955 m. reorganizuotas į Kauno literatūros muziejų. Pastato dalyje buvo keletas butų. Paskutinė pastato rekonstrukcija vyko 1973–1976 m., po jos visą pastatą užėmė Maironio lietuvių literatūros muziejus.

2010 m. spalio–lapkričio mėnesiais buvo atliekama pastato restauracija–rekonstrukcija. Darbų metu buvo atkasti pastato Š ir R sienos pamatai, atliekama jų hidroizoliacija, nuo lietaus latakų iškasti grioviai nuotekų suvedimui į kolektorius, į kiemelyje esantį fontaną buvo tiesiamas vandentiekis, iškasant šurfus, tarpuose naudojant pradūrimą. Grioviai 0,7–1 m pločio, nuo 1 iki 3 m gylio. Bendras užfiksuotų kultūrinių sluoksnių pjūvių ilgis 158 m. Kultūriniai sluoksniai daug kur sunaikinti anksčiau nutiestų komunikacijų.

Pastato ŠR dalyje aptikti arkinės-stulpinės konstrukcijos pamatai. Arkų plotis 1,5–1,6 m, storis apie 60 cm. Jos mūrytos iš 27x 13x8 cm dydžio plytų, rištos kalkių skiediniu, pamatų mūro rišimas netaisyklingas renesansinis. Centrinėje rūmų dalyje pamatai mūryti iš stambių akmenų ir plytų, nes šioje vietoje yra rūsys. XVIII a. viduryje sujungiant anksčiau stovėjusius pastatus į rūmus, pamatuose sumūryta netaisyklinga arka. Tai istoriniuose šaltiniuose minima J. Chrapovickio rekonstrukcija.

Prie dabartinio centrinio įėjimo į muziejų atkastas užmūrytas įėjimas į pastato rūsį iš

Rotušės aikštės. Įėjimo plotis 65 cm. Iš abiejų įėjimo pusių pristatytos sienelės – iš Š pusės pristatytos sienelės plotis 65 cm, iš P pusės – 85 cm. Sienelių viršus rastas 35 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Sienelės ir įėjimo pamatas mūrytas iš stambių akmenų, rištų kalkių skiediniu, įterpiant plytų nuolaužų. Įėjimas užmūrytas stambiais akmenimis, keliomis plytų eilėmis be ryškesnės rišimo tvarkos, rišant kalkių skiediniu. Į R nuo įėjimo rastas neaiškios paskirties pamatas, mūrytas iš stambių akmenų, rištų kalkių skiediniu. Pamato apačia rasta 1,88 m gylyje nuo dabartinio paviršiaus. Kam naudotas šis pamatas, neaišku, galbūt čia galėjo būti laiptinė į pastato antrą aukštą?

Kultūrinių sluoksnių storis prie pastato ŠR dalies siekia nuo 90 cm iki 1,15 m. Įžemis – rusvas oksiduotas priesmėlis. Jo viršuje yra 5–10 cm storio geležingo kieto gelsvo priesmėlio sluoksnis, būdingas Kauno senamiesčio gatvėms. Virš jo susidaręs iki 20 cm storio tamsaus juodžemio su žvyru, kaulų nuolaužomis sluoksnis. Prie Š pastato sienos juodžemio storis siekia iki 60 cm. Aukščiau yra supiltiniai maišytos žemės su griuvenomis sluoksniai, betonas ir betoninės trinkelės.

Prie R fasado buvusioje duobėje, užpiltoje pilku juodžemiu, rasta įdomesnių radinių. Tai plokštinių koklių fragmentai lygia plokštuma (vienas jų žaliai glazūruotas), kelių tipų friziniai kokliai: polichrominis, dekoruotas stilizuota vynuogės šakele (1 pav.) koklis rastas sveikas, kito žaliai glazūruoto buvo tik dalis su stilizuotais jūros arkliukais, su gyvybės medeliu. Sluoksnyje rasti kelių tipų koklių–karūnėlių fragmentai: dekoruotas moters portretu stilizuotoje arkoje, polichrominis ir žaliai glazūruotas (2 pav.). Kiti kokliai dekoruoti vaza su gėlėmis, aprėminta arka, ant vieno jų datos dalis „15..“, žaliai glazūruoti. Taip pat

0 5 cm

1 pav. Frizinis koklis. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 1. A frieze (Frieskachel) stove tile.

0 5 cm

2 pav. Kokliai–karūnėlės. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 2. 'Crown' stove tiles (Bekrönungskacheln).

rastos 2 dekoratyvinės juostelės tarpams tarp koklių uždengti, dekoruotos mėlynių šakele ir sukta kolonėle (3 pav.). Juostelės ilgis 16 cm, plotis 2,5 cm. Jos dengtos baltu engobu, bespalve glazūra. Radiniai datuojami XVI a. viduriu – II puse.

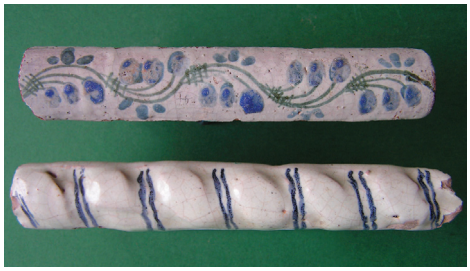

0 5 cm

3 pav. Dekoratyvinės juostelės. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 3. Decorative mouldings.

0 5 cm

4 pav. Plokštinis koklis. D. Balčiūno nuotr.

Fig. 4. A panel stove tile (Blattkachel).

Muziejaus P kieme tiesiant lietaus nuotekų trasą, rastos sugriauto mūrinio rūsio liekanos. Pamatų viršus yra 45 cm gylyje nuo dabartinio paviršiaus, sienų storis siekia 40 cm. Rūsys buvo perdengtas cilindriniu skliautu, kurio storis 40 cm. Rūsio vidaus dydis 7x3 m. Sprendžiant pagal sienų storį, čia galėjo stovėti vienaukštis pastatas, rodomas 1903 m. miesto plane. Rūsys sugriautas XX a. 9 dešimtmetyje tiesiant šiluminę ir nuotekų trasas, vandentiekį.

Kiemo P dalyje kultūrinių sluoksnių storis siekia nuo 95 cm iki 2,85 m. Virš įžemio 95 cm gylyje išlikęs 15 cm juodžemio sluoksnis. Jame iškastos duobės užpiltos maišyta žeme, griuvenomis, supilti niveliaciniai sluoksniai keliant kiemo paviršių.

Muziejaus V kieme fiksuotuose pjūviuose didesnė dalis sluoksnių yra supiltiniai niveliaciniai. Šioje vietoje galimai buvo dauba ar ruoštasi rūsių statyboms. Trasų gylis čia siekė 2 m. Įžemis pasiektas tik keliose vietose 1,2 m gylyje. 55 cm gylyje nuo paviršiaus aptiktos lauko riedulių grindinio liekanos. Grindinys buvo tarpe tarp šaltiniuose minimų atskirų pastatų iki J. Chrapovickio rekonstrukcijos XVIII a. viduryje.

Apatiniame juodžemio sluoksnyje rasta XVI a. I puse datuojamos redukcinėje aplinkoje degtos bei tradicinės keramikos, lovinio ir frizinio koklio fragmentų. Supiltiniame maišyto priesmėlio sluoksnyje rastas plokštinio polichrominio koklio fragmentas, dekoruotas vyro ar moters portretu, aprėmintas stilizuota architektūrine arka, taip pat kokliokarūnėlės fragmentas, dekoruotas greičiausiai moters portretu, aprėmintas stilizuota arka. Koklis dengtas baltu engobu, žaliai glazūruotas, analogiškas rastajam prie R fasado. Radiniai datuojami XVI a. I puse, tačiau kada pateko į sluoksnį, neaišku, nes sluoksnis supiltinis. Taip pat maišytos žemės sluoksnyje rastas ir rekonstruotas plokštinis koklis, dekoruotas maskaronu, datuojamas XVI a. paskutiniu ketvirčiu (4 pav.).

Kauno senamiestyje vykdant komunikacijų linijų, trasų remonto ar renovacijos darbus būtini archeologiniai žvalgymai, nes šios trasos anksčiau tiestos dažniausiai be jokių tyrimų. Vietose, kuriose net visiškai ar dalinai sunaikinti kultūriniai sluoksniai, yra tikimybė rasti vertingų archeologinių radinių.

Rotušės Square 13

During the restoration – reconstruction of the building at Rotušės Sq. 13 (Kaunas) in 2010, a drainage system was installed and the foundation waterproofed. 158 m of cultural layer profiles were recorded during the watching brief. The N part of the building has an arched foundation and a basement in the S part. A place where buildings from two different times were joined and the site of a former stairway leading to the basement from Rotušės Square were found in the foundation. The cultural layer was 0.85–2.85 m thick. The sterile soil was brownish oxidised sandy loam with a layer of black soil, characteristic of streets and squares, above it and levelling fill soil on top. Levelling fill layers were recorded in the W part of the building's courtyard, perhaps at the site of a former depression. Fragments of panel (*Blattkacheln*) and 'crown' (*Bekrönungskacheln*) stove tiles dating to the first half – late 16th century (Figs. 1–4) were found in the pits and fill layers. The tiles were polychrome and decorated with male (?) and female portraits.

KERNAVĖ

Gintautas Vėlius

Žvalgomieji tyrimai Gedimino gatvėje

Kernavėje, Gedimino gatvėje vietoje senų peraugusių ir išpjautų medžių buvo planuojama pasodinti 9 naujus. Kadangi numatomos medžių sodinimo vietos patenka į paminklinę Kernavės senamiesčio II teritoriją, jose buvo atlikti žvalgomieji tyrinėjimai. Ankstesniais metais artimiausioje aplinkoje platesni tyrinėjimai vykdyti sklype Gedimino g. 1, kur aptiktos XIV a. datuojamos ūkinės paskirties duobės su gausiais to meto radiniais (*ATL 2004 metais*, V., 2006, p. 52). Šurfai 1 ir 2 kasti Gedimino gatvės R gale, 15 ir 10 m atstumu nuo bažnyčios šventoriaus tvoros ŠV kampo. Šurfai 3–9 kasti viena eile, 6–7 m į R nuo tako, jungiančio Gedimino gatvę su Pilies kalno piliakalniu (1 pav.).

Šurfo 1 centro koordinatės LKS 94 koordinačių sistemoje 554674,735; 6083571,696; 111,26. Po 5 cm velėna atsidengė 10 cm storio pilko dirvožemio sluoksnis, giliau aptiktas supiltas 25 cm smėlio tarpsluoksnis, po juo atsidengė tamsiai pilkas 1,05 m storio kultūrinis sluoksnis. Šurfo ŠV pusėje kultūrinis sluoksnis gilėja ir yra iki 1,45 m storio. Įžemis – smėlis. Kultūriniame sluoksnyje aptikta gargažių, molio tinko, gyvulių kaulų ir 30 buitinės apžiestos bei žiestos keramikos fragmentų. Dalis keramikos, sprendžiant iš molio masės, gali siekti XIV–XV a., tačiau aptikta ir XIX a. glazūruotų šukių.

Šurfo 2 centro koordinatės 554667,446; 6083569,178; 11,25. Po 5 cm velėna atsidengė 10 cm storio pilko dirvožemio sluoksnis, giliau aptiktas tamsiai pilkas 75 cm storio kultūrinis sluoksnis. Įžemis – smėlis. Kultūriniame sluoksnyje aptikta gargažių, gyvulių kaulų, 8 buitinės apžiestos bei žiestos keramikos fragmentai. Dalis keramikos, sprendžiant iš molio masės, bangelės ornamento gali siekti XIV–XV a., tačiau taip pat aptikta ir XIX a. glazūruotų šukių.

Šurfų 3–9 stratigrafija panaši – po 5 cm velėna atsidengė 15–70 cm storio pilkšvas dirvožemis, po juo – rausvo molio įžemis. Šurfų centrų koordinatės: šurfo 3 – 554592,882;